

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI ǀA U THOMA (P1)

SHUNDUNTHULE/FULWI 2025

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara 2

Bammbiri ǀǀ ǀǀ na masiatari a 14.

NDABELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Bammbiri ili li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A: Tholokanyondivho (30)
KHETHEKANYO YA B: Manweledzo/Samari (10)
KHETHEKANYO YA C: Zwivhumbeo na milayo ya kushumisele
kwa luambo (40)
2. Fhindulani mbudzo DZOTHE kha hedzi khethekanyo.
3. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.
4. Hune khethekanyo INWE na INWE ya fhelela hone ni talele.
5. Nomborani phindulo dza u zwi tshi anana na kunomborelwe kwa mbudzo.
6. Ni tshi fhedza u fhindula mbudzo, ni pfuke mutala ni kone u ya kha i tevhelaho.
7. Ni dziele nzhele zwa u vhalala, mupeleto, tswayo na khethekanyo ya maipfi.
8. Ni eletshedzwa lwa tshothe uri ni shumise ndangatshifhinga iyi yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A: Henefha kha minetse ya 50
KHETHEKANYO YA B: Henefha kha minetse ya 20
KHETHEKANYO YA C: Henefha kha minetse ya 50
9. Nwalani zwi no vhalala, nahone nga vhudele. ...

KHETHEKANYO YA A: THOLOKANYONDIVHO**MBUDZISO 1: PHUROS**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudzo dzo disendekaho khao.

TSHIBVELEDZWA TSHA A**ZWO THOMA SA MADZE**

1	Ro bebwa ri vhararu mutani wa ha Masikhwa, Khakhathi, Masindi na nne Milingoni. Vhatukana vhavhili na musidzana muthihi. Ro vha ri tshi tamba rothe na khonani dzashu dzo dowlana.	
2	Hayani vhabebi vhashu vho vha vha tshi rengisa miroho, mitshelo na vhurotho tship hazani tshavho. Ro vha ri tshi ita ri tshi thusa afha hayani u rengisa. Vhabebi vhashu vho vha vho ri fhulufhela vhukuma. Masheleni e vha vha vha tshi a wana o vha a tshi thusa u renga thodea afha hayani. Ro vha ri tshi kapula mapfura nga lebula.	5
3	A vha zwifhi vha tshi ri tshede ndi sathane. Ndo thoma u tswa tshede nga zwituku nga zwituku. Vhabebi vhang vho vha vha sa zwi thogomeli ngauri ndo vha ndi sa tswi nnzhi. Tshede ye nda vha ndi tshi tswa yo vha i tshi shuma u renga zwidzizivhadzi zwe nda funzwa nga khonani dzanga.	10
4	Masiandaitwa a zwidzizivhadzi ha dzumbami. Masheleni o thoma u tahela ngei tship hazani. Vhabebi vha tshi vhudzisa rothe ra tou dadadza. Vhabebi vhang vho do dzula dzulo na rine vha tshi khou ri tsivhudza uri u tswa a ho ngo luga nahone hu a wedza khomboni.	15
5	Nne mbiluni yanga ndo zwi divha uri ndi nne mbava ndo guda kha khonani dzanga. Sa iszwi mulilo wa mbava u sa orwi ndo do isa phanda na u tswa nge nda pfa mudifho wa u vha na masheleni.	
6	Vhudifari hanga ho thoma u shanduka, ndo vha ndi tshi imedzana na vhabebi vhang musu vha tshi mmbudzisa. Thundu hayani dzi tshi ngalangala, ndo onda nda sala ndi tshi nga lwatsi ngauri zwidzizivhadzi a zwi disi mutakalo muvhilini. Nge ha vha hu sa divhei uri mbava ndi nnyi, vhabebi vhang vho mbo di dzhenisa dzikhamera tship hazani vha songo vhudza muthu.	20

25

- 7 Hu songo fhela maḁuvha mangana, mbava yo mbo ḁi wanala. Vhabebi vho ḁo vhidza muḁangano wa u ḁivhadza uri mbava yo wanala. Vha sa athu bula dzina nda thoma u vusa bonyongo nge nda ḁivha uri ndi nṁe. Vho ri sumbedza khamera ya sumbedza ndi tshi khou tṁwa nda pfa ndo shona na mukombo. Dzina ḁanga vho sokou ḁi bula fhedzi zwifanyiso zwo vha zwo no sumbedza. 30
- 8 U bva ḁuvha ilo ndo hanelwa u dzhena tshiphazani. Zwa amba uri tshisima tsha tṁhelede tṁho xa. Ndo thoma u tṁwa midini ya vhadzulapo. Hu na ḁuvha ḁe nda wanedziwa, nda rwiwa **lwe muya wa toḁou bva ṁamani**. Mme anga vha tshi vhidzwa, vha hana u ḁa vha ri a vho ngo nthuma nahone a vha zwi dzheni. Mashudu a tho ngo fariswa. 35
- 9 Muiwe wa mbilu ya vhulenda a founela ambulense nda iswa vhuongeloni. Ndo vha ndi tshi tou gomela nga matsivha. Ndo ḁisola ndi tshi khou vhona mbonzhe dze nda vha ndi nadzo. Ho vha hu si na na muthihi ane a ḁa u tolela vhuongeloni. 40
- 10 Nda ri u fhola, nda vho fhololwa nda ya hayani. Ndo tou eḁela ḁuvha lithihi, vhabebi vhang vha ntsumba ndila. Vha ri a vha dzuli na mbava. Ngoḁo ndo pfa zwo nkela maḁari. Ndo luvheledza ha vha u shela maḁi nṁha ha tombo.
- 11 Ndo tuwa nda yo dzula ḁakani na vhaṁwe vha si na mahaya. Vhutshilo ha konḁa vhukuma. U tshila ḁuvha na ḁuvha yo vha i nndwa. Phepho, mvula na ndala zwa tou ḁiphina nga nṁe. Ro thuswa nga vhashumelavhapo na vhafunzi vhe vha vha vha tshi ḁisa zwiliwa na u ri kanzwa nga mafhungo a fṁataḁo a vhuḁifari. 45
- 12 Pfunzo iyi yo nthusa vhukuma lwe nda humbela u thusiwa nga u humela tshikoloni tsha mushumo ya zwanda nge nda vha ndo no vha muhulwane. Ndo mbo ḁi wana thuso nda ya kholidzhini ya tsini nda guda zwa u fṁata. U fhedza ndo mbo ḁi wana mushumo. 50
- 13 Ndo ḁo ya hayani nda pfumedzana na vhabebi vhang. Na zwino ndi a vha thusa nga masheleni niwedzi na niwedzi hu u lifha zwe nda vha ita. Ndo ḁilengisa kha zwa vhutshilo. Khonani dzanga dzi kule. Ngoḁo u sa pfa hu ṁunya mavhuzi. 55

[Tshi bva kha vhalingi]

- 1.1 Muḁa wa ha Masikhwa wo vha u na vhana vhangana? (1)
- 1.2 Bulani mbeu dza vhana vha ha Masikhwa? (2)

- 1.3 Thuso i no nekedzwa nga vhana afho hayani ndi ifhio? (2)
- 1.4 Masheleni o vha a tshi shuma u ita mini afho mudini? (2)
- 1.5 Topolani lifurase li sumbaho uri afho mudini vho vha vha tshi diphina kha phara ya vhuvhili. (2)
- 1.6 Ndivho ya vhabebi vha Milingoni ya u dzhenisa dzikhamera ndi ifhio? (2)
- 1.7 Ndi zwifhio zwe zwa ita uri Milingoni a imedzane na vhabebi vhawe? (2)
- 1.8 Fhindulani nga Ee kana Hai, ni tikedze phindulo yau.
Khonani dza Milingoni dzo vha dzo luga. (2)
- 1.9 Talutshedzani lifurase lo swifhadzwaho. (2)
- 1.10 Ndi zwifhio zwi sumbedzaho uri vhabebi vha Milingoni vho vha vha songo mufarela kha zwe a vha khakhela? (2)
- 1.11 Masiandaitwa a u shumisa zwidzidzivhadzi kha Milingoni o vha afhio? (2)
- 1.12 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
Vhabebi vha Milingoni vho vha vhe na bindu la ...
A kereke.
B tshiphaza.
C makete.
D vhengele. (1)
- 1.13 Arali no vha ni khonani ya Milingoni no vha ni tshi do mueletshedza kha zwifhio no sedza vhudifari hawe? (2)

TSHIBVELEDZWA TSHA B: TSHIFANYISO

[www.google.com]

- 1.14 Yunifomo i ya ita uri ri kone u t̃alusa vhathu. Inwi ñeani t̃haluso ya vhathu vha re kha tshifanyiso ni tshi tevhedza yunifomo ye vha ambara. (2)
- 1.15 Ndi zwifhio zwi no buletshedza fhethuvhupo ha tshifanyiso itshi? (2)
- 1.16 Ndi ufhio mulaedza une na nga u ñea musu no t̃alela tshifanyiso itshi? (2)

T̃HANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: MANWELEDZO/SAMARI**MBUDZISO 2**

Vhalani mafhungo a (TSHIBVELEDZWA TSHA C) afho fhasi ni kone u n̄wala mbuno dza SUMBE ni tshi sumbedza nd̄ila dzine vhathu vha tshikafhadza ngadzo mupo.

NDAELA:

1. N̄walani mbuno dza SUMBE dzi kha mafhungo a p̄falaho, ni tshi sumbedza nd̄ila dzine vhathu vha tshikafhadza ngadzo mupo.
2. Tshivhalo tsha maipfi TSHI SONGO PADA 70.
3. Nomborani mafhungo an̄u u bva kha 1 u ya kha 7.
4. N̄walani mbuno NTHIH̄I kha fhungo l̄in̄we na l̄in̄we.
5. Shumisani maipfi ANU.
6. Sumbedzani tshivhalo tsha maipfi e na a shumisa e zwitangeni mafheloni a manweledzo/samari yan̄u.

TSHIBVELEDZWA TSHA C**ND̄ILA DZINE VHATHU VHA TSHIKAFHADZA NGADZO MUPO**

Muthu o ri u sikwa a n̄ewa maanda a u langa zwi tshilaho na zwi sa tshili. Musi e kha ndango yeneyo u ita a tshi khakha nga u tshikafhadza mupo.

Vhathu vha a tshikafhadza mupo nga u rema miri. Miri i ri thusa nga u thivhela muya kha zwifhato na zwiliniwa na u ri nea mufhe wavhuḏi.

U fhiswa ha madaka zwi a tshikafhadza mupo. Vhathu vha fhisa madaka vha tshi toda fhethu ha u lima na u dzula. Musi vha tshi ita izwo vha vha vha tshi khou tutuwedza mukumbululo wa madi na wa muya.

Vhathu vha a latekanya mabammbiri na mapulasitiki hothe hothe zwa sia mupo wo tshikafhala. Zwiwe zwifuwo zwi a la mapulasitiki o tangano na mahatsi zwa fa.

U latekanya maphamphasi madakani na milamboni zwi a tshikafhadza mupo. Zwi tshilaho madini na zwone zwi a fa. Vhathu kha vha tou bwa madindi a u posa maphamphasi nga ngomu vha fhedze vha fukedze.

U sa kulumaga hune vhathu vha dzula hone zwi a tshikafhadza mupo. Vhathu kha vha litshe u dzula tshikani vha kulumage hune vha dzula hone uri mupo u tsireledzee.

Vhathu vha shumisa zwiendedzi zwavho u ya mishumoni zwa fhedza zwi tshi bvisa gese i no tshikafhadza mupo. Vhathu kha vha shumise zwiendedzi zwa nnyi na nnyi u ya mishumoni u fhungudza tshikafhadzo ya mupo. U sa laṭa mashika mabinini zwi tshikafhadza mupo. Vhathu kha vha shumise mabini u laṭela mashika ri litshe u laṭela hoṭhe hoṭhe ri sa londi.

[Tshi bva kha vhalingi]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 10

KHETHEKANYO YA C: ZWIVHUMBELO NA MILAYO YA KUSHUMISELE KWA LUAMBO

MBUDZISO 3: KHUNGEDZELO

Talelani khungedzelo uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA D

MUNUNZWU WO ZHEKAHO MUTAKALO!!
MUTHETSHELO WA MAIMO A NTHESA

Dzhusi ntswa i fhataho muvhili na u pandela malwadze.

Yo itwa nga mitshelo i re na pfushi dzothe.

Vha i nwa, **sibadela a vha tsha do kanda lwa tshothe.**

Ho sala vhone vha sa athu u i thetshela.

Ri a disa hune vha vha hone arali vho renga mabogisi matanu u ya ntha.

Vha tshi i toda vha da Sibasa tsini na poswo kana vha kwama Lufuno kha:

079 2211001/ Luf@gmail.com

[www.google.com]

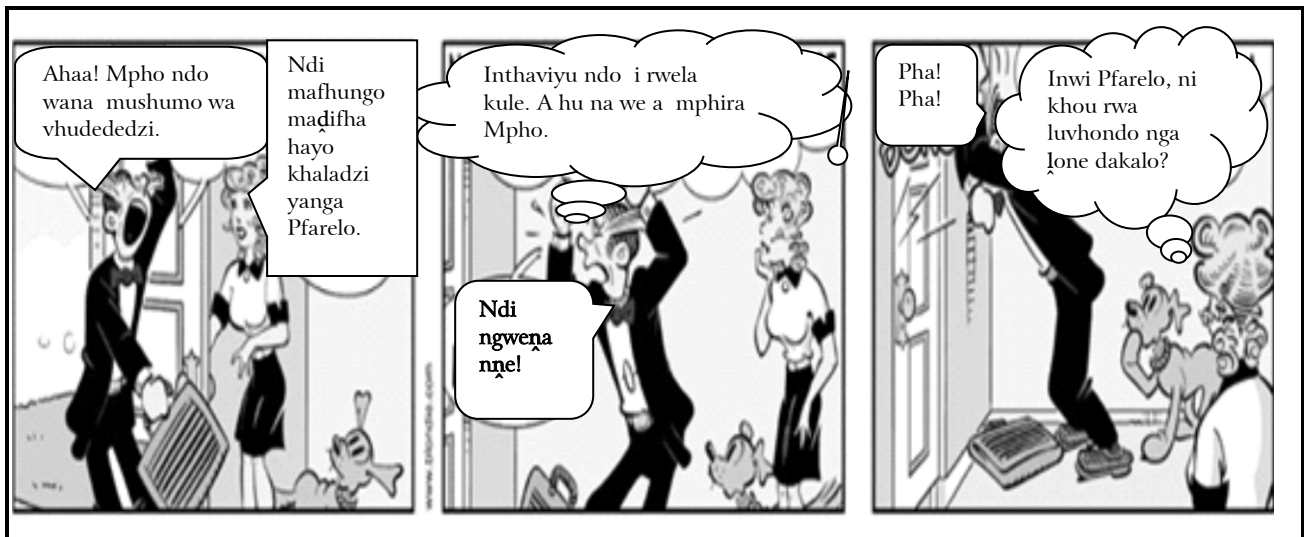
3.1 Ndeme ya khephusheni ndi ifhio kha khungedzelo iyi? (2)

3.2 Khungedzelo iyi yo livhiswa kha tshigwada tshifhio tsha vhathu? Tikedzani phindulo yanu. (2)

- 3.3 Lifurase lo swifhadzwaho kha khungedzelo iyi li bvisela zwifhio khagala? (2)
- 3.4 Ndi ndila ifhio ye mukungedzeli a i shumisa u fhuredzela vhathu? (2)
- 3.5 Inwi ni vhona khungedzelo iyi i tshi do vha na mbuelo dzifhio kha lushaka?
Tikedzani phidulo yanu. (2)
- [10]

MBUDZISO 4: KHATHUNI

Talelani khathuni uri ni do kona u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA E**FUREME 1****FUREME 2****FUREME 3**

[www.google.com]

- 4.1 Ndi nnyi o wanaho mushumo kha fureme 1 nahone ndi wa mini? (2)
- 4.2 Luambo lwa muvhili lwa Pfarelo kha fureme 2 lu bvisela zwifhio khagala? (2)
- 4.3 No sedza fureme 3, ndi zwifhio zwo ambiwaho nga muambi a si na vhutanzi nazwo? (2)
- 4.4 Fhungo lo swifhadzwaho kha fureme 2, li ni disela muhumbulo ufhio? (2)
- 4.5 Ni vhona nyito ya Pfarelo kha fureme 3 yo dowelea naa? Tikedzani phindulo yanu. (2)

[10]

MBUDZISO 5

- 5.1 Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

TSHIBVELEDZWA TSHA F: PHUROSА

1	Vhutambo ha duvha la mabebo a Ntakadzeni ho farelwa holoni ya tshitshavha heneffa kha la Madzhadzha. Ntakadzeni o vha o takala a takala na zwikunwe nahone dakalo lawe o vha a sa koni na u li dzumba. Muzika ho vha hu tshi khou lidzwa wone u nyanyulaho vhukuma.	5
2	Duvha ilo wo vha u tshi ri muthu wa lifha. Ho vha hu tshi vhaaluwa, thangana ya murole, vhabvana, vhavhera na vhomambibe vho bvaho matungo othe a shango. Holo yo vha yo dala yo guma nga munango.	
3	Mushumo wo tshimbila zwavhudi nahone wo vha wa mathakheni. Vhathu vho diphina nga miswaswo ya mutshimbidzamushumo. Vha u tshina vha vha vha u tshina ngei zwiliwani vhathu vho la vha lata. Vha u hwala vha vha vha u hwala. Wa wana shango li la maladze. Vhawe vha vha vha si tsha funa na u tuwa.	10 15
4	Duvha helo li do dzula mihumbuloni ya vhathu lwa tshifhinga tshilapfu, nga maanda kha ene Ntakadzeni ngauri duvha ndi lawe.	

[Tshi bva kha vhalingi]

- 5.1.1 Topolani lisumbi kha phara ya u thoma. (1)
- 5.1.2 Nani lifhambanyi la ipfi 'Vhaaluwa' kha phara ya vhuvhili ni vhumbe fhungo ngalo. (2)
- 5.1.3 Topolani ipfi lo pambiwaho kha phara ya vhuvhili ni bule na luambo lwe la pambiwa li tshi bva khalwo. (2)
- 5.1.4 Tukufhadzani dzina mushumo nga thangi ku- ni vhumbe fhungo ngalo. (2)
- 5.1.5 Topolani lisala la vhone kha phara ya vhone ni vhumbe fhungo ngalo. (2)
- 5.1.6 Nani tshivhumbeo tsha dzina mbumbano mutshimbidzamushumo. (2)

5.1.7 Nangani phindulo yone yone kha mutevhe wo nkedzwaho

Ipfi nahone kha phara ya vhuraru ndi thinwaipfi ya ...

A liiti.

B litanganyi.

C litaluli.

D lisala.

(1)

5.1.8 Talutshedzani lifurase lo swifhadzaho kha phara ya vhuraru.

(2)

5.2 Talelani tshifanyiso, ni vhale na mafhungo o disendekaho khatsho, ni kone u fhindula mbudziso dzi no tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA G: TSHIFANYISO

Tshifhinga ndi tsha ndeme vhutshiloni ha muthu muṇwe na muṇwe. A hu na ane a kona u tshi langa, tsha fhira tsho fhira nahone a tshi imeli muthu. Tshi shumiswa fhethu ho fhambanaho sa zwikoloni, zwibadela, mavhengeleni, mitamboni na hunzhi hunzhi ho fhambanaho. Tshifhinga tshi tea u shumiswa zwavhudi fhedzi vhaswa a vha koni u tshi shumisa zwavhudi. Vha kha ḡi tea u ḡzhena tshikolo tsha u shumisa tshifhinga nga ngona.

[www.google.com]

- 5.2.1 Topolani thangela dzina kha mutaladzi wa u thoma ni vhumbe fhungo li pfalaho ngayo. (2)
- 5.2.2 Isani fhungo lo talelwaho kha khanedza. (2)
- 5.2.3 Kha mafhungo a re afho ntha ndi ngafhi he muniwali a vhona zwithu nga lito lithihi. Tikedzani phindulo yanu (2)
 [20]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 40
MARAGAGUTE: 80